

Mona L. Siegel

Peace on our terms: The global battle for women's rights after the first world war
Columbia University Press
2020

1

Att i historisk forskning fokusera på enskilda individers liv och verksamhet kan vara ett fruktbart sätt att (åter)upptäcka händelser, samband och strukturer. Så går historikern Mona L. Siegel vid California State University till väga i sin mycket läsbara studie om kvinnors diplomati efter första världskriget, *Peace on our terms: the global battle for women's rights after the first world war*. Vad innebar det att mer än hälften av världens befolkning i lag var uteslutna från internationellt beslutsfattande? Vilka var de mest framträdande fredsaktivisterna? Hur globala var deras arrangemang?

Med en mängd personporträtt lyfter Mona L. Siegel bredden och olikheterna i initiativen under 1919. På Zürichkongressen i neutrala Schweiz, anordnad av kvinnliga aktivister, gick Jeanne Mélin från Frankrike och Lida Gustava Heymann från Tyskland upp på scenen och fattade varandras händer till deltagarnas jubel. Heymann hörde till de ytterst få som öppet tagit avstånd från kriget och Tysklands behandling av

civila – med påföljden att hon blivit utfryst, arresterad och dömd till fängelse. Hon förkunnade att det fanns ett organiserat motstånd bland kvinnor i Tyskland som aldrig velat ha kriget och att kriget blivit möjligt endast på grund av att kvinnor förnekats politiska rättigheter.

Zürichkongressen gjorde inte några eftergifter för att passa in i männens ordning. Irländska suffragetten från Haagkongressen 1915, Charlotte Despard, rev ner stormande applåder när hon menade att det var hög tid för kvinnor att bedriva utrikespolitik på egna villkor. Afrikanamerikanen Mary Church Terrell höll brandtal mot rasojämlighet och en enhällig församling införlivade resolutionen. De manliga fredsförhandlingarna i Paris/Versailles dömdes ut som ensidiga och i avsaknad av både mandat och förutsättningar för att bygga fred. Fördraget, protesterade kongressen, syftade mer till vedergällning än till varaktig fred.

Utöver Zürichkongressen, och parallellt med männens förhandlingar i Paris/Versailles, hölls *Inter-Allied Women's Conference* för den segrande sidan i världskriget. Konferensen har inte beforskats tidigare då dokumenten stals av nazisterna under andra världskriget och först nu gjorts tillgängliga för forskning. Mona L. Siegel finner att aktivisterna uppvtaktade de man-

Corresponding author email: lisagalmark@gmail.com

Copyright: © 2023 The author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: *Tidskrift för genusvetenskap* 43(2-3): 196–199

<http://dx.doi.org/10.55870/tgv.v43i2-3.8707>

liga fredsförhandlarna personligen, men att det gjordes undantag för dem från Afrika och Asien; fördomsfullt nog förväntades de inte vara mottagliga för kvinnors rättigheter. Förvåning uppstod när Liberias delegat Charles D. B. King gav uttryck för både insikt och entusiasm. Som delegat på PAN-afrikanska kongressen i Paris samma vår hade han tagit till sig kvinnliga delegaters tal om att det världen över fanns kopplingar och sympatier mellan motståndare mot rasism och motståndare mot könsförtryck.

Biografierna över Ida Gibbs Hunt och Mary Church Terrell – afrikanamerikaner, språkkunniga organisatörer och delegater i opposition mot den vita dominansen – blottlägger kvinnokonferensernas snäva representation, men även att solidaritet existerade trots oförmåga att leva upp till idealen. Porträtten av Soumay Tcheng från Kina och Huuda Shaarawi från Egypten visar på kopplingar mellan tidens nationalism och kvinnorätt, liksom på förhållandet till allierade mäns agerande i kampen. Under Paris/Versaillesförhandlingarna var Soumay Tcheng den enda kvinnan med officiell diplomatisk status och på 1930-talet var hon en av författarna bakom den kinesiska republikens konstitution. Hon blev en celebritet och turnerade i väst som flerspråkig talare i fashionabel dräkt och bobfrisyr. Den moderna stilen utgjorde, enligt Mona L. Siegel, en viktig del i Soumay Tchengs diplomati.

Via aktörsporträtten öppnar sig de större berättelserna om hur kvinnorätt och feminism spreds i Kina och Egypten – medelst egna tidningar, gatudemonstrationer

och samtal i litterära salonger om tidigare kvinnouppror. Manliga feminister gav ut böcker, essäer och pjäser, men hade därefter svårt att lämna plats till kvinnors egna initiativ. Konflikter utbröt och kvinnliga feminister inledde i stället samarbete med västerländska kollegor. Här stötte de på nya problem. Aktivisterna i väst förordade avkolonialisering men parat med en vit överhöghetsattityd: modellen för samhället var givet den västerländska civilisationen. Därutöver uppkom ideologiska spänningar kring särartsfeminism och nationalism som redskap för att bli hörd och ta plats i beslutsfattande rum där kvinnor utestängts. Att torgföra motsatsen, såsom internationalism och upplösta könsroller, innebar risk för stigmatisering.

De många porträtten ger Mona L. Siegel stoff till att analysera betydelsen av fredsaktivism under år 1919. Zürichkongressens radikala diplomati förordade öppen och ömsesidig nedrustning, tog avstånd från kolonialt våld och förtryck, protesterade mot folkmordet på armenier (innan begreppet fanns) och startade en insamling för nedrustning som kom att omfatta sex miljoner underskrifter. Vidare anfördes vägar bort från fysiska territorialstrider och idén om att tvinga ned förloraren på knä. Försoningsmetoden är idag vedertagen i förhandlingar och efterkrigsarbete för varaktig fred – men utan att det alltid görs tydligt varifrån den kommer.

Kan orsaken till utestängningen av fredsaktivisterna då, och förbiseendet av dem idag, rentav vara att så många av för-

slagen – Nationernas förbund (senare FN), nio av fjorton punkter i Woodrow Wilsons deklaration, liksom idén om en internationell domstol (förverkligat i Haag 1945) – övertogs av samtidens officiella manliga aktörer? Mona L. Siegel betonar att den internationella politiken fortsatte att utesluta kvinnor: varken kvinnlig rösträtt som en global prioriteringsfråga eller förslaget om en kvinnokommitté med konsultativ status gick igenom. ILO-konferensen – också den en idé från kvinnor – tillät inte kvinnligt deltagande, men öppnade för 23 icke röstande. I slutet av 1919 hölls *International Congress of Working Women* i Washington D.C., dock utan representation från Kina, Sovjet, Afrika, Mellanöstern, afrikanske-amerikanska delegater eller delegater från den afrikanska diasporan.

Abby Petersons (1987), Ann Towns (2010) och Nevra Biltekins (2016) respektive studier i genus och diplomati har gett vid handen att efter behörighetslagens införande år 1924 fortsatte kvinnor att nekas tillträde till diplomatyrket. Efter andra världskriget avskaffades lagen – men kringkars med ett förbud för kvinnliga diplomater att ingå äktenskap. Internationellt ligger idag andelen kvinnor inom yrket på femton till tjugo procent.

Enligt Mona L. Siegels studie lyckades kvinnokonferenserna under 1919 ändå till viss del kringgå diskrimineringen: Nationernas förbunds artikel 7 öppnade för kvinnor och därmed för diplomatiska talanger med mångårig erfarenhet från kvinnoförbund att göra karriär – speciellt inom den sociala avdel-

ningen mot sexhandel. Organisationen *Women's International League for Peace and Freedom* (WILPF), Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet (IKFF), som bildades redan år 1915 i Haag, erbjöd därtill chans att arbeta internationellt.

Noteras bör att WILPF under andra världskriget bedrev egen diplomatisk verksamhet, tog hänsyn till de extrema omständigheterna, modifierade radikalpacifismen, bistod flyktingar samt lät kravet på fred anstå för att motverka Nazityskland.

Den inblick i arkiven från 1919 som studien tillhandahåller, leder tanken vidare till hur Versaillesfördraget hade sett ut om de kvinnliga fredsaktivisterna blivit erkända som delegater i Versailles. Om de styrande männen hörsammat idéerna som framfördes av den radikala Zürichkongressen om ett mer ömsesidigt och mindre bestraffande fredsfördrag? Hade följderna i svält, arbetslöshet och folklig motvilja varit möjliga att undvika? Och i förlängningen: utvecklingen mot fascism, nazism och nytt världskrig?

Bokens slutdel hade vunnit på en framåtblickande diskussion – samt en tydlig avstämning av anspråken: Kan dåtidens fredsaktivism verkligen betecknas som 'global' när empirin, förvisso intersektionellt analyserad, begränsats till europeiska och amerikanska arkiv? I epilogen omskrivs rösträttsdemonstrationen på Roms gator 1923 när Mussolini tvingades buga för främsta ledet av kvinnliga demonstranter från fyrtio nationer som förkunnade strävan att främja idén om mänsklig solidaritet som

överlägsen nationell och rasmässig solidaritet. Händelsen kräver betydligt mer uppmärksamhet än vad en epilog tillåter: förhoppningsvis väntar ytterligare studier av Mona L. Siegel och andra om den nutidsrelevanta historiska kampen för jämlikhet och fred.

Referenser

Andersson, Irene (2001) *Kvinnor mot krig: aktioner och nätverk för fred 1914-1940*. Avhandling. Lund: Historiska Institutionen, Lunds universitet.

Biltekin, Nevra (2016) *Servants of*

diplomacy: the making of Swedish diplomats, 1905-1995. Avhandling. Stockholm: Historiska Institutionen, Stockholms universitet.

Peterson, Abby (1987) *Women in political "movement"*. Avhandling. Göteborg: Sociologiska Institutionen, Göteborgs universitet.

Towns, Ann E. (2010) *Women and states: Norms and hierarchies in international society*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lisa Gålmark

Oberoende forskare, författare och skribent